

Михайло КОЛЛЕГАСВ, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичної культури і спорту

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2423-9537>

Хортицька Національна навчально-реабілітаційна академія
69017, м. Запоріжжя, вул. Наукове містечко (о. Хортиця), 59

ЄВРОПЕЙСЬКА МЕРЕЖА ПІШИХ МАРШРУТІВ ЯК СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ МАСОВОЇ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ ТА СПОРТУ

Розглянуто систему європейських піших маршрутів різних рівнів: міжнародні стежки E-Path; національні та регіональні стежки GR; локальні стежки PR, місцеві стежки SL та короткі маршрути Short E-path. Виявлено характерні особливості побудови протяжних маршрутів у Європі. Вивчено мережу міжнародних стежок E-Path та їх локалізацію у різних країнах Європи. Вивчено особливості роботи Європейської федерації пішого туризму та національних федерацій з планування, облаштування, обслуговування та просування піших маршрутів як ефективної форми фізичної рекреації та спорту.

Ключові слова: міжнародні стежки E-Path, регіональні стежки GR, Європейська федерація пішого туризму (ERA), маркування маршрутів, фізична рекреація

Mykhailo KOLLEHAIEV, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Physical Culture and Sports,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2423-9537>

Khortytsia National Primary and Rehabilitation Academy
69017, Zaporizhzhya, st. Naukove mistechko (Khortytsia Island), 59

THE EUROPEAN NETWORK OF HIKING TRAILS AS A SYSTEM FOR ORGANIZING MASS PHYSICAL RECREATION AND SPORTS

The European system of long-distance hiking trails differs from the rest of the world practice. Usually, national and international trails are located in the territories of large national parks. The vast territories of national parks with an area of from hundreds to 53 thousand sq. km and areas of "wild" nature in the USA have allowed to create a whole system of long-distance trails, the most popular of which are: Appalachian Trail (3500 km), Pacific Ridge Trail (4279 km) and Continental Divide Trail (5000 km). In the countries of Western and Central Europe with high population density, and territories that have undergone significant anthropogenic changes, the possibilities of creating large national parks are very limited, so the European system of national parks differs significantly from the system of the USA and other countries. European national parks usually have a small area and are located locally among economic or industrial areas. Therefore, national parks are not the basis for building a system of European international and regional hiking trails. It is this feature that has allowed Europe to create a developed network of international (E-Paths) and regional trails.

In 1969, the European Hiking Association ERA was founded (from 2025, the European Hiking Federation), which began work on creating international long-distance trails. ERA's goals are to promote sustainable hiking, develop cross-border hiking networks (E-routes) and protect Europe's cultural and natural heritage. Currently, a whole system of international long-distance trails E-Paths operates in the European Union. In total, this network includes 12 routes with a total length of over 55,000 km, which are designated by the letter "E". A separate area of activity of ERA is the promotion and advertising of the most interesting short segments (Short E-path) of international E-Paths trails, intended for one-two-day walks on weekends (physical recreation) or hikes during short holidays (combination of sports and physical recreation).

All European national and international trails are marked GR or E-Path. Local or local trails, which are relatively short in length, are marked PR or SL. Such a trail system allows you to choose routes for short walks to individual attractions that are not covered by E-Path trails, and also connects long routes. Planning, arrangement and maintenance of short PR and SL trails are carried out by regional hiking and mountain tourism federations, as well as local clubs.

The study showed that:

- an extensive network of marked hiking routes of various lengths has been created and operates in Europe: international E-Path trails (over 1000 km); national and regional GR trails (usually up to 1000 km); local PR trails (from 10 to 50 km) and local SL trails (up to 10 km).

- the network of international E-Path trails consists of 12 E-routes with a length of from 1490 km (E12) to 12070 km (E4), passing through several countries (from 5 (E5) to 12 (E9) countries). A different number of E-routes has been laid through European countries (from 1 in Croatia, Ireland, Norway, Portugal and Slovakia to 9 in Germany), depending

on landscape resources, the number of national parks and natural monuments. The European Hiking Federation (ERA) is responsible for the design, development and maintenance of E-Path and Short E-path trails.

- National and regional hiking and mountaineering federations are responsible for the development and maintenance of national and regional GR trails. Local and regional hiking and mountaineering clubs are responsible for the local PR and SL trails.

- In the context of physical activity, we can position the target orientation of short trails (Short E-path, PR, SL and individual segments of "long" trails) for mass and accessible physical recreation (active recreation), and long trails (E-path and GR) for a combination of sports activities and physical recreation (hiking).

Keywords: International trails (E-Path), regional trails (GR), European Hiking Federation (ERA), route marking, physical recreation.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність і новизна дослідження. Сучасну світову практику розвитку активних видів туризму зазвичай пов'язують із подорожами екологічними маршрутами в «дикому» або природоохоронному середовищі. У парадигмі екологічного туризму такими маршрутами є екологічні стежки – марковані маршрути, спеціально спроектовані з урахуванням природоохоронних норм відповідно до статусу конкретної території. Зазвичай екологічні стежки розташовуються на територіях великих національних парків.

У країнах Західної та Центральної Європи із високою щільністю населення, та територіями що зазнали значних антропогенних змін, можливості створення великих національних парків є дуже обмеженими, тому європейська система національних парків значною мірою відрізняється від системи США та інших країн.

Європейські національні парки зазвичай мають невелику площу та розташовані локально серед господарських або промислових територій. Таким чином, європейські національні парки становлять лише невелику частину системи європейських міжнародних та регіональних пішохідних стежок. Тому європейські стежки, у строгому розумінні, не можна сприймати як класичні екологічні стежки, розташовані у великих національних парках світу. Саме ця особливість дозволила створити в Європі розвинену мережу міжнародних (E-Paths) та регіональних стежок.

Мета статті – дослідження особливостей побудови системи піших маршрутів у Європі у контексті організації масової фізичної рекреації та спорту. Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання**:

- вивчити сучасну структуру мережі європейських піших стежок;

- дослідити особливості організації та функціонування піших маршрутів міжнародного, національного, регіонального та місцевого рівнів;

- дослідити особливості розподілу міжнародних маршрутів країнами Європи;

- визначити цільову спрямованість мережі європейських стежок різного рівня у контексті організації масової фізичної рекреації та спорту.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Екологічні стежки — це облаштовані та охоронювані прогулянкові-пізнавальні маршрути, створені з метою екологічної освіти населення за допомогою інформаційних стендів, встановлених уздовж маршруту. У термінології порталу Верховної Ради України екологічна (еколого-освітня) стежка это спеціальний маршрут, який створюється з метою організації еколого-освітньої роботи шляхом демонстрації природних, естетичних, а також культурних цінностей [17].

Значна частина екологічних маршрутів пролягає через особливо охоронювані природні території (ООПТ). Відповідно до класифікації Міжнародного союзу охорони природи, із шести категорій ООПТ три види мають пріоритетне значення для організації екологічного туризму. До них належать:

II. Національний парк (National Park) - охорона екосистем, що поєднується з туризмом.

III. Природний пам'ятник (Natural Monument) - охорона природних пам'яток.

V. Охоронювані наземні і морські ландшафти (Protected Landscape / Seascape) – охорона наземних і морських ландшафтів та відпочинок.

При цьому, категорії орієнтовані на розвиток туризму і рекреації становлять у цілому 29,6% від загального числа і 30,7% від загальної площі природно-заповідного фонду в світі. При цьому найбільший потенціал для розвитку туризму мають національні парки, які займають 23,6% від загальної території ООПТ [9].

Основні напрямки розвитку екологічного туризму в національних парках можна розділити на дві моделі:

- американську або австралійську - це екотуризм в межах особливо охоронюваних природних територій (акваторій) і в умовах «дикої», непорушеною або мало зміненою при-

роди;

- європейську - це екотуризм в частково антропогенно змінених територіях, частково в межах особливо охоронюваних зон і акваторій, на просторі окультуреного або культурного ландшафту.

Величезні території національних парків площею від сотень до 53 тисяч кв. км та ареали «дикої» природи у США дозволили створити цілу систему стежок великої протяжності, найпопулярнішими з яких є: Аппалачська стежка (3500 км), Маршрут Тихоокеанського хребта (4279 км) та Континентальна вододільна стежка (5000 км). Щорічна відвідуваність цих стежок становить сотні тисяч туристів, а відвідуваність Аппалачської стежки перевищує 2 млн осіб [14]. Подібна система національних стежок великої протяжності створена в Канаді, Австралії та країнах Південної Америки.

Виклад основного матеріалу. В умовах сильно освоєної Європи основним завданням національних парків є збереження природних комплексів і пам'яток парків на тлі присутності відвідувачів. Європейський тип національного парку характеризується тим, що на його території є господарські зони. Тут характерна висока ступінь залученості земель буферних зон парків в господарський оборот. При цьому, Європейські національні парки зазвичай мають невелику площу та розташовані локально серед господарських або промислових територій. Тому національні парки не є основою побудови системи європейських міжнародних та регіональних пішохідних стежок. Саме ця особливість дозволила створити в Європі розвинену мережу міжнародних (E-Paths) та регіональних стежок.

У 1992 р. Рада Європи прийняла концепцію Європейської екомережі (European Ecological Network) як ідею всеєвропейської системи охорони природної спадщини європейської спільноти. Європейська екомережі - головний напрямок реалізації Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, затвердженої на Конференції міністрів навколишнього середовища країн Європи в Софії в 1995 р. [18].

У 1969 році було засновано Європейську пішохідну асоціацію ERA (ERA – Hiking Europe), яка розпочала роботу зі створення міжнародних стежок великої протяжності. Цілі ERA полягають у просуванні сталого пішого туризму, розвитку транскордонних мереж пішохідних маршрутів (E-маршрути) та захисті культурної та природної спадщини Європи. ERA об'єднує європейців, сприяє активному відпочинку, маркуванню стежок та підвищенню безпеки походів [4].

У 1972 році було відкрито маршрути E1 і E5, у 1973 – E3, у 1975 – E4 і E6 [7].

Після 50 років роботи, у 2025 році ERA була перетворена на Європейську федерацію пішохідного туризму (European Hiking Federation) з додатковим гаслом «Пішохідна Європа» (Hiking Europe) [15]. Таким чином, ERA наголосила на співпраці та спільних цілях із національними федераціями пішохідного туризму Європи.

Сьогодні ERA об'єднує 68 членських організацій від більш ніж 30 Європейських країн, що становить приблизно 2,5 мільйона індивідуальних учасників [11]. Метою більшості членів ERA є організації походів та піших прогулянок, включаючи національні федерації, регіональні асоціації та місцеві клуби, що пропагують піший туризм як здоровий, доступний та екологічно відповідальний вид діяльності. Таке розмаїття дозволяє ERA виступати європейською платформою, яка об'єднує громадські пішохідні організації, експертів зі стежок та громадські туристичні організації, зміцнюючи співпрацю та пропагуючи пішохідний туризм по всій Європі [16].

В даний час у Євросоюзі функціонує ціла система міжнародних стежок великої протяжності (E-Paths). Загалом до цієї мережі входить 12 маршрутів загальною довжиною понад 55000 км, які позначаються літерою «E». На Рисунку 1 представлено карту із зображенням міжнародних стежок E-Paths.

Європейські стежки E-Paths є основою пішохідних стежок Європи. Це маршрути великої відстані, які з'єднують національні та регіональні пішохідні маршрути та забезпечують міжкультурний досвід через кордони. E-Paths – це європейські маршрути на довгі відстані, які з'єднують країни від мису Нордкап до Криту та від Атлантичного океану до Карпат і Чорного моря. Є 12 шляхів, що носять назви від E1 до E12 [2]. У таблиці 1 наведено інформацію щодо маршрутів E-Paths.

Маршрути E-Paths розподілені по країнах Європи нерівномірно. Лідерами є Німеччина (9 маршрутів) та Франція (6 маршрутів). Через Хорватію, Ірландію, Норвегію, Португалію та Словаччину проходить лише по одному маршруту. У таблиці 2 представлено розподіл стежок E-Paths по країнах Європи.

Основою створення E-Paths стежок стали довгі (національні), а також локальні та місцеві марковані маршрути, що вже функціонували. На Рисунку 2 представлено універсальне маркування різного типу стежок, прийняте у всіх країнах Європи в даний час.

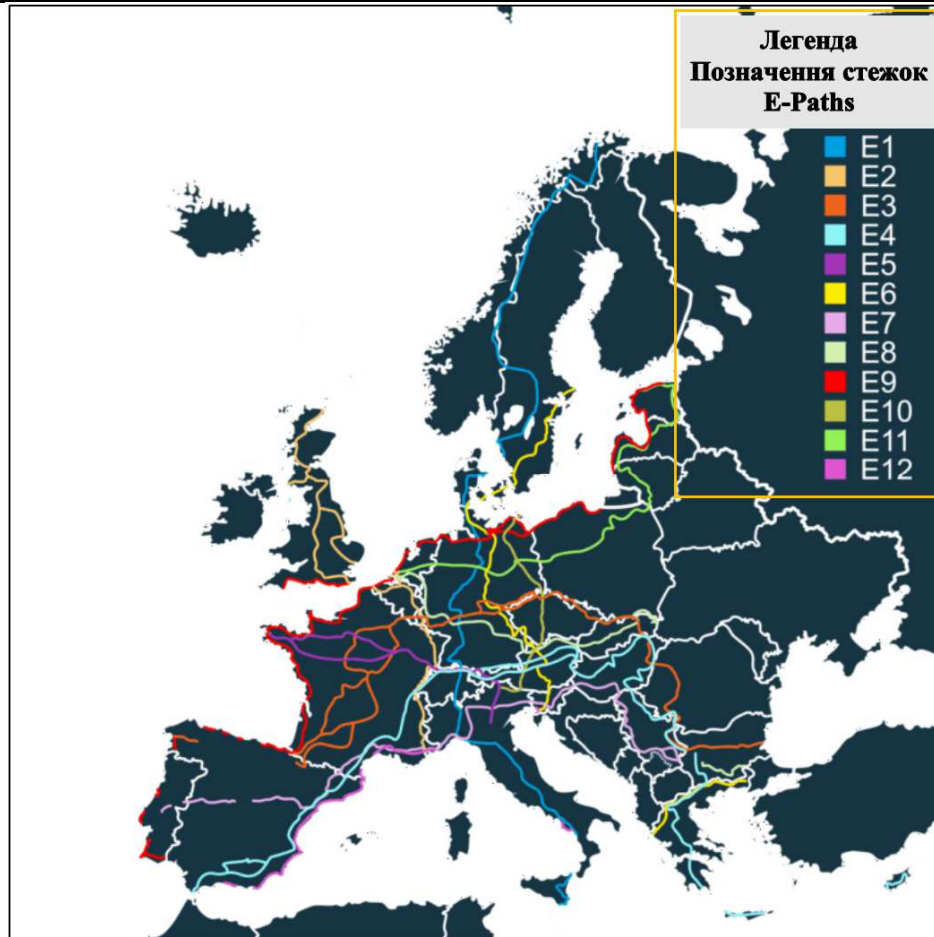

Рис. 1. Маршрути міжнародних стежок E-Paths [2]

Таблиця 1

Зведена інформація щодо маршрутів E-Paths [1], [5]

Стежка	Довжина, км	Країни відвідування	Особливості стежок
E1	7.114	Норвегія – Швеція – Данія – Німеччина – Швейцарія – Італія	Починається в Нордкап, найпівнічнішої точки Європи, і проходить через історичні міста Орхуська, Констанс та Генуя.
E2	5.540	Ірландія – Великобританія – Нідерланди – Бельгія – Люксембург – Франція	Включає живописні Шотландське Високогір'я і чарівні міста Melrose і Алстон
E3	9.370	Португалія – Іспанія – Франція – Бельгія – Люксембург – Німеччина – Чехія – Польща – Словаччина – Угорщина – Румунія – Болгарія – Туреччина	Проходить через Сантьяго-де-Компостела, відоме місце паломництва та гарне місто Ехтернаха у Люксембурзі.
E4	12.070	Португалія – Іспанія – Франція – Швейцарія – Німеччина – Австрія – Угорщина – Румунія – Болгарія – Греція – Республіка Кіпр	Перетинає чудові Альпи та міфічну гору Олімп
E5	4.120	Франція – Швейцарія – Німеччина – Австрія – Італія	З узбережжя Атлантичного океану в Пуант дю Раз і в романтичне місто Верона
E6	5.900	Фінляндія – Швеція – Данія – Німеччина – Австрія – Словенія – Греція – Туреччина	включає міста Стокгольм і Copenhagen та історичне місто Гослар
E7	6.460	Португалія – Іспанія – Андорра – Франція – Італія – Словенія – Угорщина	Являє собою вулканічні ландшафти Ель Йерро та архітектурні чудеса Любляни.
E8	6.640	Ірландія – Великобританія – Нідерланди – Німеччина – Австрія – Словаччина – Польща – Україна – Румунія – Болгарія – Туреччина	Проходить через Аахен, місто Карл Великий та мальовничу долину Рейну.
E9	9.890	Португалія - Іспанія - Франція - Великобританія - Бельгія - Нідерланди -	Проходить уздовж узбережжя Балтійського моря та історичні міста Гданськ, Рига та Таллін у Таріфа в Іспанії.

		Німеччина - Польща - Калінінградська область - Литва - Латвія - Естонія	
E10	2.370	Фінляндія – Німеччина – Чехія – Австрія – Італія – Франція – Іспанія	Проходить через культурні центри Потсдам, Прага та Больцано.
E11	4.610	Нідерланди – Німеччина – Польща • Литва – Латвія – Естонія	Включає голландське узбережжя в Схевенінген та польське місто Познань
E12	1.490	Іспанія – Франція – Італія – Словенія – Хорватія	Демонструє середземноморську чарівність, історичні багатства Барселони та Генуї

Таблиця 2

Розподіл стежок E-Paths по країнах Європи [3]

Країни Європи	Маршрути E-Paths												
					E4	E5	E6		E8		E10		
Австрія					E4	E5	E6		E8		E10		
Балтійські держави										E9		E11	
Бельгія		E2								E9			
Болгарія			E3	E4					E8				
Хорватія													E12
Чеська Республіка			E3				E6		E8		E10		
Данія	E1						E6						
Франція		E2	E3	E4	E5		E7		E9				E12
Великобританія		E2						E8	E9				
Німеччина	E1		E3	E4	E5	E6		E8	E9	E10	E11		
Угорщина			E3	E4			E7						
Ірландія								E8					
Італія	E1				E5		E7						
Люксембург		E2	E3										
Нідерланди		E2						E8	E9			E11	
Норвегія	E1												
Польща			E3					E8	E9				
Португалія									E9				
Румунія			E3					E8					
Сербія			E3	E4			E7	E8					
Словаччина								E8					
Словенія						E6	E7						E12
Іспанія			E3	E4			E7		E9				E12
Швеція	E1					E6							
Швейцарія	E1	E2		E4	E5								

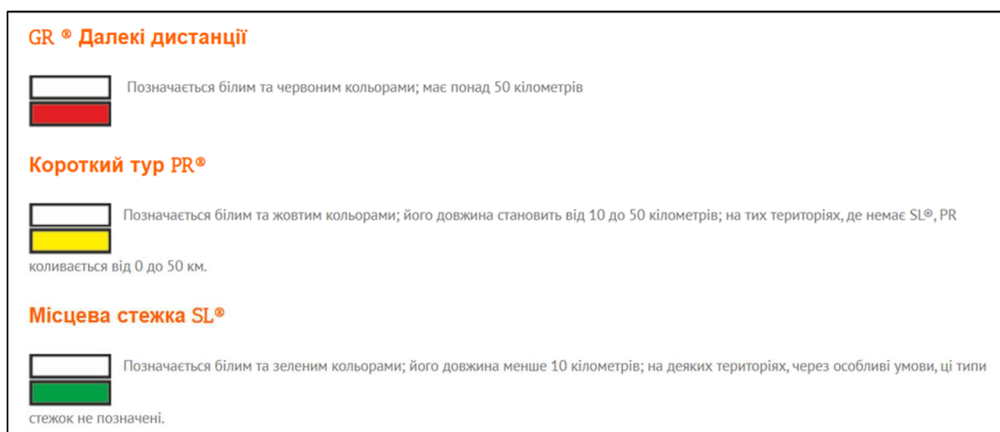

Рис. 2. Маркування маршрутів GR, PR та SL в країнах Європи [12]

Варіанти використання маркування на ділянках маршрутів представлені на Рисунок 3.

Усі європейські національні та міжнародні стежки мають маркування GR або E-Path. Локальні або місцеві стежки, що мають відносно невелику довжину, маркуються як PR або

SL. Така система стежок дозволяє обирати маршрути для коротких прогулянок до окремих визначних пам'яток, які не охоплені стежками E-Path та GR, а також з'єднує між собою довгі маршрути. Планування, облаштування та утримання коротких стежок PR та SL здійснюється

регіональними федераціями пішохідного та гірського туризму, а також місцевими клубами [6]. Національні європейські федерації пішохідного туризму регулярно проводять конкурси з

метою визначення найкращих коротких маршрутів своєї країни. При цьому в конкурсній програмі беруть участь як ділянки стежок E-Paths, так і короткі стежки PR та SL.

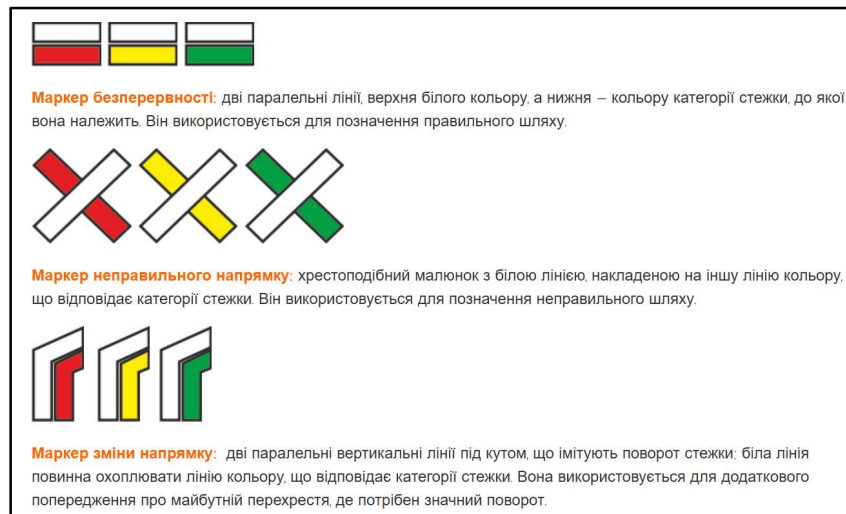

Рис.3. Варіанти використання маркування маршрутів GR, PR та SL [12].

Окремим напрямком діяльності ERA є просування та реклама найцікавіших коротких сегментів (Short E-path) міжнародних стежок E-Paths, призначених для одно-дводенних прогулянок у вихідні (фізична рекреація) або походів у період коротких відпусток (поєднання спорту та фізичної рекреації). Як правило, Short E-path - це спеціально відібрані високоякісні ділянки, що відповідають таким критеріям:

- висока доступність для сімей з дітьми, людей похилого віку, початківців та зайнятих людей;
- доступність для коротких подорожей (вихідних та коротких відпусток);
- зручна сумісність з поїздками на громадському транспорті, проживанням та відвідуванням культурних пам'яток [10].

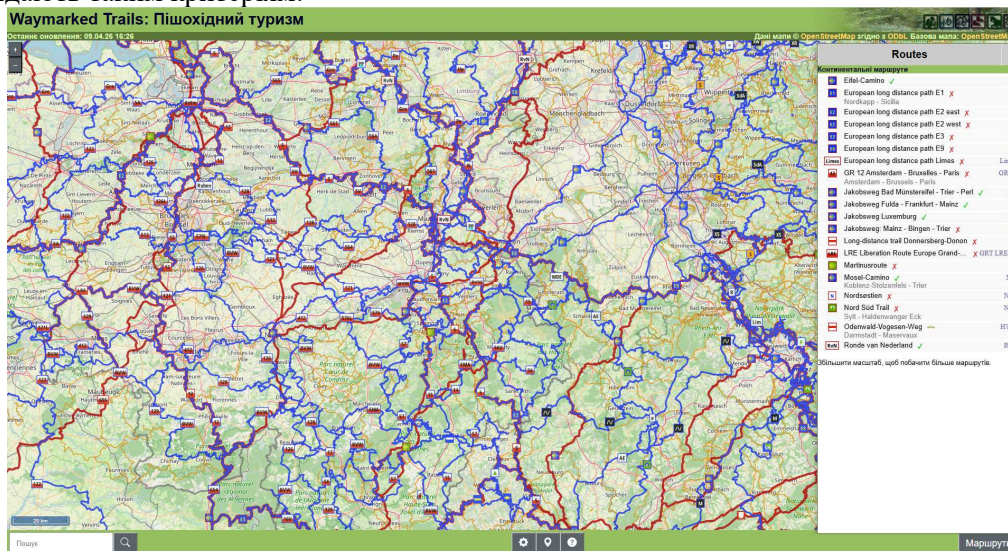

Рис. 4. Інтерактивна карта з GPS-треками європейських маршрутів ресурсу hiking.waymarkedtrails.org [19]

У контексті фізичної активності ми можемо розглядати прогулянки та короткі походи стежками Short E-path, PR, SL або короткими ділянками E-Path як заходи, що більше орієнтовані на масову та доступну фізичну рекреацію (активний відпочинок), а багатоденні походи стежками GR або E-Path - як спорт або поєднан-

ня спорту та фізичної рекреації (пішохідний туризм). Критерієм поділу є стійке зниження рівня працездатності та необхідність відновного періоду після проходження маршруту [8]. Водночас у європейській парадигмі пішохідного туризму будь-які піші прогулянки чи походи різної складності та протяжності позиціо-

нуються як форма спортивної діяльності. Наприклад, згідно зі словником Королівської іспанської академії, пішохідний туризм є спортивним видом діяльності, що полягає у пішій прогулянці сільською місцевістю за визначеним маршрутом [13]. Такий підхід до пішохідного туризму в Іспанії легко пояснюється відсутністю традицій спортивного похідного туризму, на відміну від країн пострадянського простору.

Всі стежки E-Path та Short E-path, GR, PR та SL підтримуються різними мобільними додатками, такими як Mapy.cz, hiking.waymarked-trails.org, <https://www.komoot.com/>, <https://uk.outdooractive.com/uk/> або <https://www.wikiloc.com/>, зручними для планування та проходження маршрутів. Крім того, ресурс hiking.waymarkedtrails.org містить величезну бібліотеку GPS-треків міжнародних, національних та регіональних стежок. На Рисунку 4 представлено фрагмент інтерактивної карти ресурсу hiking.waymarkedtrails.org із відображенням доступних GPS-треків сегмента карти, що відображається на екрані.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Проведене дослідження показало, що:

- у Європі створено та функціонує розгалужена мережа маркованих пішохідних маршрутів різної протяжності: міжнародні стежки E-Path (понад 1000 км); національні та регіональні стежки GR (зазвичай до 1000 км); локальні стежки PR (від 10 до 50 км) та місцеві стежки SL (до 10 км).

- стежки великої протяжності (E-Path і GR)

охоплюють найбільш значні природні пам'ятки і ландшафти регіонального та національного рівнів і загалом орієнтовані тривалі подорожі, потребують певного рівня фізичної підготовленості. У свою чергу, короткі стежки (PR, SL та Short E-path) доступні для коротких подорожей та масового повсякденного активного відпочинку населення.

- мережа міжнародних стежок E-Path складається з 12 E-маршрутів протяжністю від 1490 км (E12) до 12070 км (E4), що проходять через кілька країн (від 5 (E5) до 12 (E9) країн). Через європейські країни прокладено різну кількість E-маршрутів (від 1 у Хорватії, Ірландії, Норвегії, Португалії та Словаччині до 9 у Німеччині), залежно від ландшафтних ресурсів, кількості національних парків та природних пам'яток. Проектуванням, облаштуванням та підтримкою стежок E-Path і Short E-path займається Європейська федерація пішого туризму (ERA).

- розвитком та підтримкою національних і регіональних стежок GR займаються національні та регіональні федерації пішого та гірського туризму. Локальними та місцевими стежками PR і SL займаються місцеві клуби любителів пішого та гірського туризму й альпінізму.

- у контексті фізичної активності ми можемо позиціонувати цільову спрямованість коротких стежок (Short E-path, PR, SL та окремих сегментів «довгих» стежок) на масову та доступну фізичну рекреацію (активний відпочинок), а протяжних стежок (E-path та GR) - на поєднання спортивної діяльності та фізичної рекреації (пішохідний туризм).

Література:

1. Електронні стежки проходять через багато відомих пам'яток і регіонів, які пропонують зазирнути в багату історію та природну красу Європи. Європейська федерація пішого туризму (ERA). URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/landmarks-of-the-e-paths/> (дата звернення: 25.03.2026).
2. E-стежки - Європейська федерація пішого туризму (ERA). Європейська федерація пішого туризму (ERA) від 03.04.2026. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/e-paths/> (дата звернення: 05.04.2026).
3. ERA рекомендує наступні перевірені шляхи E-Paths. Європейська федерація пішого туризму (ERA). URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/recommends/hiking-holidays/> (дата звернення: 28.03.2026).
4. Європейська пішохідна асоціація. Вікіпедія. URL: https://ua.wikipedia.org/wiki/Європейська_пішохідна_асоціація (дата звернення: 26.03.2026).
5. Європейські міжнародні стежки. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейські_міжнародні_стежки (дата звернення: 25.03.2026).
6. Іспанські організації для пішого туризму. FEDME. URL: <https://misendafedme.es/organizaciones-senderistas/> (дата звернення: 28.03.2026).
7. Історія E-paths та ERA. Європейська федерація пішого туризму (ERA) від 04.07.2022. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/history-of-the-e-paths-and-era/> (дата звернення: 28.03.2026).
8. Коллегаєв М.Ю. Особливості типології спортивного та рекреаційного похідного туризму. *VII Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії та перспективи»*, 23 листопада 2021 р., Полтава. 2021. С. 106-107.
9. Коллегаєв М.Ю. Світовий досвід розвитку екотуризму в національних парках. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Суцєнко (голов. ред.) та ін.* Запоріжжя, 2017. Вип. 56-57. С. 195-200.
10. Короткі E-маршрути – найкращі пішохідні маршрути Європи, що стали доступними всім. Європейська федерація пішого туризму (ERA). URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/ru/short-e-paths-europes-great-hiking-routes-made-accessible/> (дата звернення: 27.03.2026).
11. Крок на природу: ERA є лідером у просуванні пішохідного туризму та охорони природи по всій Європі. ERA. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/internal/era/> (дата звернення: 28.03.2026).

12. Маркування маршрутів GR®, PR® та SL®. FEDME. URL: <https://misendafedme.es/las-marcas-gr-pr-y-sl/> (дата звернення: 27.03.2026).
13. Піший туризм – спорт на все життя. FEDME / La Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada URL: <https://misendafedme.es/el-senderismo/> (дата звернення: 28.03.2026).
14. Пономаренко А.В. Аппалачська стежка США. Найстаріший пішохідний маршрут у світі. URL: <https://urusovdiscovery.com/2019/04/21/аппалачская-тропа/> (дата звернення: 25.03.2026).
15. Початок нової ЕРИ: Європейська асоціація любителів пішого туризму стає Європейською федерацією пішого туризму. ERA. URL: <https://era-ewv-ferp.org/uk/a-new-era-begins-european-ramblers-association-becomes-european-hiking-federation/> (дата звернення: 28.03.2026).
16. Склад членів ERA. ERA. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/era-community/members/> (дата звернення: 26.03.2026).
17. Термін «Екологічна (еколого-освітня) стежка». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/8021> (дата звернення: 28.03.2026).
18. Формування європейської та національної екомережі України. URL: https://uchebnikionline.com/ekologia/ekogeografiya_ukrayini_-_gavrilenko_op/formuvannya_yevropeyskoyi_natsionalnoyi_ekomerezhi_ukrayini.htm (дата звернення: 25.03.2026).
19. Waymarked Trails: Пішохідний туризм. URL: <https://hiking.waymarkedtrails.org/#routelist?map=9.0/50.6303/6.1074> (дата звернення: 08.04.2026).

References:

1. Elektronni stezhky prokhodiat cherez bahato vidomykh pamiatok i rehioniv, yaki proponuiut zazyrnuty v bahatu istoriui ta pryrodnu krasu Yevropy. Yevropeiska federatsiia pishoho turyzmu (ERA). URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/landmarks-of-the-e-paths/> (in Czech).
2. E-stezhky - Yevropeiska federatsiia pishoho turyzmu (ERA). Yevropeiska federatsiia pishoho turyzmu (ERA) vid 03.04.2026. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/e-paths/> (data zvernennia: 05.04.2026).
3. ERA rekomenduie nastupni perevireni shliakhy E-Paths. Yevropeiska federatsiia pishoho turyzmu (ERA). URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/recommends/hiking-holidays/> (in Czech).
4. Ievropeiska pishokhidna asotsiatsiia. Vikipediia. URL: https://ua.wikipedia.org/wiki/Yevropeiska_pishokhidna_asotsiatsiia (in Ukraine).
5. Ievropeiski mizhnarodni stezhky. Vikipediia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Yevropeiski_mizhnarodni_stezhky (in Ukraine).
6. Ispanski orhanizatsii dlia pishoho turyzmu. FEDME. URL: <https://misendafedme.es/organizaciones-senderistas/> (in Spain).
7. Istorii E-paths ta ERA. Yevropeiska federatsiia pishoho turyzmu (ERA) vid 04.07.2022. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/history-of-the-e-paths-and-era/> (in Czech).
8. Kollehaiev M.Iu. Osoblyvosti typolohii sportyvnoho ta rekreatsiinoho pokhidnoho turyzmu. VII Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia z mizhnarodnoiu uchastiu «Fizychna rehabilitatsiia ta zdoroviazberezhuvalni tekhnolohii: realii ta perspektyvy», 23 lystopada 2021 r., Poltava. 2021. S. 106-107. (in Ukraine).
9. Kollehaiev M.Iu. Svitovyi dosvid rozvytku ekoturizmu v natsionalnykh parkakh. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. / redkol.: T.I. Sushchenko (holov. red.) ta in. Zaporizhzhia, 2017. Vyp. 56-57. S. 195-200. (in Ukraine).
10. Korotki E-marshruty – naikrashchi pishokhidni marshruty Yevropy, shcho staly dostupnymi vsim. Yevropeiska federatsiia pishoho turyzmu (ERA). URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/ru/short-e-paths-europes-great-hiking-routes-made-accessible/> (in Czech).
11. Krok na pryrodu: ERA ye liderom u prosuvanni pishokhidnoho turyzmu ta okhorony pryrody po vsii Yevropi. ERA. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/internal/era/> (in Czech).
12. Markuvannia marshrutiv GR®, PR® ta SL®. FEDME. URL: <https://misendafedme.es/las-marcas-gr-pr-y-sl/> (in Spain).
13. Pishyi turyzm – sport na vse zhyttia. FEDME / La Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada URL: <https://misendafedme.es/el-senderismo/> (in Spain).
14. Ponomarenko A.V. Appalachska stezhka SShA. Naistarishyi pishokhidnyi marshrut u sviti. URL: <https://urusovdiscovery.com/2019/04/21/appalachskaia-tropa/> (in Ukraine).
15. Pochatok novoi ERY: Yevropeiska asotsiatsiia liubyteliv pishoho turyzmu staie Yevropeiskoiu federatsiieiu pishoho turyzmu. ERA. URL: <https://era-ewv-ferp.org/uk/a-new-era-begins-european-ramblers-association-becomes-european-hiking-federation/> (in Czech).
16. Sklad chleniv ERA. ERA. URL: <https://www.era-ewv-ferp.org/uk/era-community/members/> (in Czech).
17. Termin «Ekolohichna (ekoloho-osvitnia) stezhka». Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/8021> (in Ukraine).
18. Formuvannia yevropeiskoi ta natsionalnoi ekomerezhi Ukrainy. URL: https://uchebnikionline.com/ekologia/ekogeografiya_ukrayini_-_gavrilenko_op/formuvannya_yevropeyskoyi_natsionalnoyi_ekomerezhi_ukrayini.htm (in Ukraine).
19. Waymarked Trails: Pishokhidnyi turyzm. URL: <https://hiking.waymarkedtrails.org/#routelist?map=9.0/50.6303/6.1074> (in Czech).

Надійшла до редакції 23.03.2026 р.

Прийнята до друку 21.04.2026 р.

Опублікована 26.05.2026 р.

